

จากเมืองพักส้นสู่การพลิกโฉม: กรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้างเพื่อพัฒนามรดกโลก สู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เจษฎา ความคุ้นเคย

สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

*Corresponding author E-mail: jessada@vru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นเมืองพักส้นของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) พัฒนารอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้าง 3) ศึกษาศักยภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ 4) เสนอแนวทางการยกระดับสู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานรูปแบบผสานข้อมูล (Convergent Design) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน ด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา และการทดสอบค่าที (t-test) ร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4 กลุ่ม (ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน ผู้ประกอบการรุ่นใหม่) รวม 16 คน และวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเผชิญภาวะเมืองพักส้น (นักท่องเที่ยวร้อยละ 75.00 ไปเช้า-เย็นกลับ) สาเหตุหลักจากโครงสร้างพื้นฐานไม่เอื้ออำนวย และการขาดกิจกรรมยามค่ำคืน 2) กรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้างที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 เสาหลัก ได้แก่ ธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม การออกแบบประสบการณ์เชิงเปลี่ยนผ่าน การสืบทอดมรดกมีชีวิต และเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ 3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีจุดแข็งด้านทุนวัฒนธรรม แต่มีจุดอ่อนด้านกลไกเชิงสถาบันที่ขาดการบูรณาการ และ 4) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติที่สำคัญ ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์บัญชาการแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะ และการส่งเสริมเศรษฐกิจยามค่ำคืน ควบคู่กับการใช้ตัวชี้วัดที่เน้นผลลัพธ์เชิงบวกต่อชุมชนแทนการวัดเชิงปริมาณ ผลการศึกษานี้เป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์เพื่อพลิกโฉมเมืองมรดกโลกให้หลุดพ้นจากการท่องเที่ยวเชิงมวลชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงพื้นที่สร้าง จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ เมืองพักส้น เมืองมรดกโลก

From Transit to Transformation: A Regenerative Framework for Evolving a World Heritage City into a Learning Destination: The Case of Ayutthaya

Jessada Kwamkhunkoei

Tourism Management Department, Faculty of Management Science, Valaya Alongkorn Rajabhat University

under the Royal Patronage

*Corresponding author E-mail: jessada@vru.ac.th

Abstract

This research aimed to: 1) analyze factors contributing to the short-stay city status of Phra Nakhon Si Ayutthaya; 2) develop a regenerative tourism framework; 3) examine the potential of stakeholders; and 4) propose practical guidelines for transforming the city into a learning destination. A convergent mixed-methods design was employed. Quantitative data were collected via questionnaires from 400 tourists and analyzed using descriptive statistics and independent samples t-tests. Qualitative data were gathered through in-depth interviews with 16 key informants representing four stakeholder groups (government, private sector, community, and new entrepreneurs) and analyzed using content analysis.

The findings revealed that: 1) Ayutthaya faces a significant short-stay syndrome (75.00% of tourists are day-trippers), primarily driven by inadequate overnight infrastructure and a lack of night-time activities; 2) the developed regenerative framework comprises four pillars: participatory governance, transformative experience design, living heritage continuity, and a creative economy; 3) stakeholders possess strong cultural capital but lack integrated institutional mechanisms; and 4) key actionable recommendations include establishing a single command center, developing public transportation, and promoting a night-time economy, alongside shifting from volume-based metrics to net-positive community outcomes. These findings provide a strategic mechanism for transforming a World Heritage city away from mass tourism toward sustainable regeneration.

Keywords: Regenerative Tourism, Learning Destination, Short-Stay City, World Heritage City

บทนำ

ตลาดการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมระดับสากลกำลังเติบโตอย่างก้าวกระโดด โดยมีมูลค่าสูงถึง 633.71 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ. 2024 (Grand View Research, 2025) ทิศทางการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนผ่านจากการเยี่ยมชมทางกายภาพเพียงอย่างเดียว ไปสู่การแสวงหาการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างลึกซึ้ง (Richards, 2018) ข้อมูลแสดงถึงโอกาสสำคัญเมื่อพบว่า นักท่องเที่ยวกว่าร้อยละ 76.00 ให้ความสนใจกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมระหว่างการเดินทาง และกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพนี้มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยสูงกว่านักท่องเที่ยวทั่วไปถึงร้อยละ 60.00 สอดคล้องกับกระบวนการทัศน์การท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ที่ก้าวข้ามเพียงการลดผลกระทบเชิงลบ ไปสู่การสร้างผลลัพธ์เชิงบวกสุทธิให้แก่ระบบนิเวศ สังคม และเศรษฐกิจ (Bellato et al., 2023) ผสานกับแนวคิดจุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ เพื่อดึงดูดการพำนักรที่ยาวนานขึ้น (Smith, 2021) แหล่งมรดกโลกทั่วโลกจึงเผชิญความท้าทายในการยกระดับคุณค่าประสบการณ์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง (Timothy, 2018) หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ ย่อมเสี่ยงที่จะเข้าสู่ภาวะชะงักงันและเสื่อมถอยตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยว (Butler, 2006)

ในทางตรงกันข้าม นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม (UNESCO World Heritage Centre, 2023) กลับกำลังเผชิญวิกฤตเชิงโครงสร้างในฐานะเมืองพักสั้นอย่างรุนแรง สถิติชี้ชัดว่านักท่องเที่ยวถึงร้อยละ 78.00 เดินทางแบบไปเช้า-เย็นกลับ โดยมีระยะเวลาพำนักรเฉลี่ยเพียง 4-6 ชั่วโมง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงมวลชนที่เน้นปริมาณสูงแต่มูลค่าต่ำ นำไปสู่การรั่วไหลทางเศรษฐกิจ การกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรม และสร้างแรงกดดันต่อการอนุรักษ์มรดก (Calvi & Moretti, 2020) แม้ที่ผ่านมาจะมีความพยายามนำแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมาใช้ในพื้นที่ แต่กลไกเหล่านั้นยังขาดประสิทธิภาพในการฟื้นคืนระบบนิเวศการท่องเที่ยวโดยรวม ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาภาวะเมืองพักสั้นได้อย่างเป็นรูปธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรม พบช่องว่างทางองค์ความรู้ที่สำคัญ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ขาดการศึกษาเชิงประจักษ์ในบริบทเมืองมรดกโลกที่มีเงื่อนไขเฉพาะ ทั้งแรงกดดันจากการท่องเที่ยวและข้อจำกัดด้านการอนุรักษ์ (Dredge, 2022) 2) ขาดกรอบการดำเนินงานและตัวชี้วัดเชิงพื้นที่สร้างที่เป็นรูปธรรม และ 3) ขาดการวิจัยแบบผสมผสานที่บูรณาการมุมมองอย่างรอบด้าน งานวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว ผ่านการวิจัยแบบผสมผสานรูปแบบผสมผสานข้อมูล โดยจัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน ร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4 ภาคส่วน รวม 16 คน เพื่อวิเคราะห์รากฐานของปัญหา พัฒนารอบแนวคิด และนำเสนอตัวชี้วัดความสำเร็จในการพลิกโฉมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจากเมืองพักสั้น สู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นเมืองพักร้อนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงมรดกโลก
2. เพื่อพัฒนารอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้าง สำหรับการพัฒนามรดกโลกสู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อศึกษาศักยภาพและความพร้อมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจากเมืองพักร้อนสู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้
4. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาเชิงปฏิบัติและตัวชี้วัดความสำเร็จในการพลิกโฉมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้เป็นจุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์การเป็นเมืองพักร้อนและแนวทางพลิกโฉมสู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2568 โดยกำหนดขอบเขต ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน จึงกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากร นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่ชัด
2. กลุ่มตัวอย่าง นักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน กำหนดขนาดโดยใช้สูตรของ Cochran (1977) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95.00 และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5.00 โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวกจากนักท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวกระแสหลักในพื้นที่

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ประชากร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบนิเวศการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการมรดกโลกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ตรง โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม (กลุ่มละ 4 คน) ดังนี้
 - 2.1) กลุ่มภาครัฐ ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้าฝ่ายขึ้นไป ที่มีประสบการณ์ทำงานด้านการท่องเที่ยว/วัฒนธรรมในพื้นที่ ไม่น้อยกว่า 5 ปี

2.2) กลุ่มภาคเอกชน ผู้ประกอบการโรงแรมหรือบริษัทนำเที่ยว ที่ดำเนินธุรกิจในพื้นที่และเป็นสมาชิกสมาคม/ชมรมด้านการท่องเที่ยว ไม่น้อยกว่า 5 ปี

2.3) กลุ่มชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนหรือผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชน ไม่น้อยกว่า 5 ปี

2.4) กลุ่มผู้ประกอบการรุ่นใหม่ เจ้าของธุรกิจสร้างสรรค์ (เช่น ร้านกาแฟ บุติกไฮเทล) ที่ดำเนินกิจการ ไม่น้อยกว่า 2 ปี และมีแนวคิดผสมผสานมรดกวัฒนธรรมเข้ากับธุรกิจ

ขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัยแบ่งขอบเขตเนื้อหา เป็น 3 มิติหลัก ได้แก่

1. มิติด้านอุปสงค์ (นักท่องเที่ยว) ศึกษาตัวแปรอิสระ ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน การนำเสนอข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และการจัดการพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ผลต่อตัวแปรตาม คือ ทักษะการตัดสินใจ การตัดสินใจพักค้าง ระยะเวลาพำนักร และความต้องการเรียนรู้เชิงลึก

2. มิติด้านอุปทาน (ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) ศึกษาศักยภาพ ข้อจำกัด และความพร้อมของระบบนิเวศการท่องเที่ยวจาก 4 กลุ่มเป้าหมาย (ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และผู้ประกอบการรุ่นใหม่)

3. มิติด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ศึกษาโครงสร้างธรรมาภิบาล กลไกเชิงสถาบัน เพื่อพัฒนารอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้าง

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ สภาพปัญหาเมืองพัทลุง มุมมองของผู้มีส่วนได้เสีย ศักยภาพ และอุปสงค์แฝงในตลาด

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ องค์ประกอบของกรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้าง การพลิกโฉมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้บูรณาการ 5 แนวคิดและทฤษฎีหลักเพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนารอบแนวคิด ดังนี้

1. ทฤษฎีวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวใช้แนวคิดของ Butler (2006) เพื่อวินิจฉัยภาวะชะงักงันของอยุธยาในฐานะเมืองพัทลุง ที่ต้องเร่งฟื้นฟูเพื่อป้องกันการเสื่อมถอย

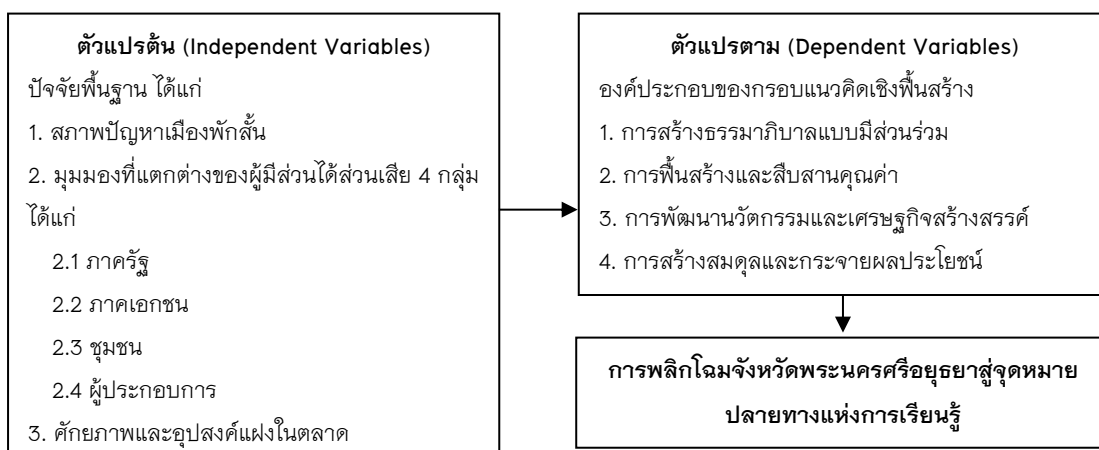
2. การท่องเที่ยวเชิงพื้นที่สร้างประยุกต์ใช้แนวคิดของ Bellato et al. (2023) ที่เน้นการสร้างผลลัพธ์เชิงบวกสุทธิแก่ระบบนิเวศและชุมชน มาเป็นปรัชญาหลักในการออกแบบยุทธศาสตร์ 4 เสาหลัก

3. จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้อาศัยมุมมองของ Smith (2021) และ Richards (2018) ในการกำหนดเป้าหมาย เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจากการมาเยือนระยะสั้นสู่การเรียนรู้และพักค้าง

4. การจัดการมรดกวัฒนธรรมใช้กรอบของ Timothy (2018) วิเคราะห์ความท้าทายด้านการอนุรักษ์และการตีความมรดกให้กลับมามีชีวิต

5. ทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประยุกต์แนวคิดของ Freeman (1984) ในการกำหนดตัวแปรต้น เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของ 4 ภาคส่วน (รัฐ เอกชน ชุมชน และผู้ประกอบการรุ่นใหม่) ในการร่วมขับเคลื่อนพื้นที่

จากการบูรณาการทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น (สภาพปัญหาและศักยภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) ที่นำไปสู่ตัวแปรตาม คือ องค์ประกอบของกรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้าง 4 มิติ เพื่อบรรลุเป้าหมายการพลิกโฉมสู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ รายละเอียดดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานรูปแบบผสมผสานข้อมูล ตามแนวทางของ Creswell and Creswell (2018) โดยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กันไป การศึกษานี้ผ่านการพิจารณาและรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ (เลขที่รับรอง 0107/2568) โดยมีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** ประชากร คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน คำนวณขนาดตัวอย่างด้วยสูตรของ Cochran (1977) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95.00 และความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5.00 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก จากแหล่งท่องเที่ยวกระแสหลัก

2. เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ตอน (ข้อมูลทั่วไป ปัจจัยที่ส่งผลต่อเมืองพัทลุง ความต้องการต่อจุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ และข้อเสนอแนะ) ประเมินด้วยมาตรวัดแบบประมาณค่า 5 ระดับ (5-Point Likert Scale) เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน (ได้ค่า IOC = 0.92) และทดสอบความเชื่อมั่น (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน (ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค = 0.88) ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเองครอบคลุมทั้งวันธรรมดา และวันหยุดสุดสัปดาห์ พร้อมตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลทันที

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา (ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) และสถิติทดสอบค่าที (Independent Samples t-test)

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 16 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม (กลุ่มละ 4 คน) ได้แก่ 1) กลุ่มภาครัฐ (ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่ ที่มีประสบการณ์ ≥ 5 ปี) 2) กลุ่มภาคเอกชน (ผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจ ≥ 5 ปี) 3) กลุ่มชุมชนและประชาชนชาวบ้าน (ผู้นำ/ผู้สืบทอดภูมิปัญญา ที่มีประสบการณ์ ≥ 5 ปี) และ 4) กลุ่มผู้ประกอบการรุ่นใหม่ (เจ้าของธุรกิจสร้างสรรค์ ที่ดำเนินกิจการ ≥ 2 ปี)

2. เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งมีโครงสร้าง 4 ส่วน ซึ่งผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบพบหน้า ใช้เวลา 45-60 นาที/ครั้ง ทำการบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนามดำเนินการสัมภาษณ์จนกระทั่งข้อมูลบรรลุจุดอิ่มตัว และส่งข้อมูลให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยดำเนินการเปิดรหัส จัดกลุ่มรหัสเป็นประเด็นหลัก และเชื่อมโยงประเด็นเข้ากับกรอบแนวคิด

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้เห็นภาพรวมของสถานการณ์ ปัญหา กรอบแนวคิด ศักยภาพ และแนวทางการพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากเมืองพัทลุงสู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานการณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นเมืองพักร้อนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงมรดกโลก

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่เก็บรวบรวมจากนักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน พบว่า ร้อยละ 75.00 เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบไปเช้า-เย็นกลับ แสดงถึงการเป็นเมืองท่องเที่ยว แบบพักค้างระยะสั้นของอยุธยาได้อย่างชัดเจน เมื่อทำการเปรียบเทียบทัศนคติและพฤติกรรมระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบไปเช้า-เย็นกลับ และกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืน โดยใช้สถิติทดสอบค่าที (Independent Samples t-test) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทัศนคติและพฤติกรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกลุ่มไปเช้า-เย็นกลับ และกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืน

ปัจจัย	กลุ่มนักท่องเที่ยว แบบไปเช้า-เย็น กลับ(ค่าเฉลี่ย)	กลุ่มนักท่องเที่ยว แบบพักค้างคืน (ค่าเฉลี่ย)	ค่า p-value
ระยะเวลาในการทำกิจกรรม	3.42	4.55	<0.01
การรับรู้คุณค่าเชิงวัฒนธรรม	4.22	4.61	<0.05
ความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก	3.42	4.52	<0.02
มูลค่าการใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคน	4.15	4.45	<0.03

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ t-test พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืน มีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มไปเช้า-เย็นกลับในทุกมิติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) โดยความแตกต่างที่ชัดเจนในด้านระยะเวลาในการทำกิจกรรม ($M = 4.55$ เทียบกับ 3.42) และความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก ($M = 4.52$ เทียบกับ 3.42) ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ปัจจัยที่มีความแตกต่างมากที่สุดระหว่างสองกลุ่ม คือ ระยะเวลาในการทำกิจกรรม ($M = 4.55$ เทียบกับ 3.42, $p < 0.01$) และความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก ($M = 4.52$ เทียบกับ 3.42, $p < 0.02$) ผลการวิเคราะห์นี้ได้รับการยืนยันจากข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคเอกชนได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกัน โดยผู้ประกอบการโรงแรมบูติกท่านหนึ่งได้กล่าวถึงความแตกต่างของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวไว้อย่างชัดเจนว่า

“มันเห็นได้ชัดเลยครับ กลุ่มที่พักค้างกับเรา เค้าไม่ได้มาแค่ถ่ายรูปกับวัดแล้วกลับ เค้าจะถามหาเรื่องราวเบื้องหลัง ถาพหาร้านอาหารอร่อย ๆ ที่คนท้องถิ่นกินกัน หรืออยากไปดูการทำขนมทำมีดที่ชุมชนอรัญญิก แต่กลุ่มที่มาแป๊บเดียวแล้วไป เค้าต้องการแค่แลนด์มาร์ค ความสนใจมันต่างกันโดยสิ้นเชิง” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มภาคเอกชน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 เมษายน 2568)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สอดคล้องกับผลเชิงปริมาณ โดยยืนยันว่านักท่องเที่ยวกลุ่มพักค้างคืนมีพฤติกรรมแสวงหาประสบการณ์เชิงลึกที่แตกต่างจากกลุ่มไปเช้า-เย็นกลับอย่างชัดเจน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อวินิจฉัยสถานการณ์และปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อภาวะเมืองพัทลุง ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลการวิเคราะห์สถานการณ์และปัจจัยเมืองพัทลุง

ประเด็น วิเคราะห์	ผลการค้นพบหลัก (เชิงปริมาณและคุณภาพ)	ปัจจัยที่ส่งผล
สถานะเมือง พัทลุง	นักท่องเที่ยวแบบไปเช้า-เย็นกลับ ร้อยละ 75.00 มีค่าใช้จ่ายต่ำ (ต่ำกว่า 2,500 บาท) อัตราการเข้าพักต่ำ (ร้อยละ 35.00)	โครงสร้างพื้นฐานไม่เอื้อ (ขนส่งสาธารณะ $M = 4.55$) ขาดกิจกรรมยามค่ำคืน ($M = 4.45$) โปรแกรมท่องเที่ยวจำเจ (ร้อยละ 87.50)
ช่องว่างเชิง คุณค่า	ประสบการณ์น่าประทับใจ ($M = 4.15$) การนำเสนอข้อมูลขาดความลึกซึ้ง ($M = 3.42$)	ขาดการลงทุนด้านพัฒนาบุคลากร กฎระเบียบอนุรักษ์เข้มงวดจำกัดการใช้ เทคโนโลยี/กิจกรรมสร้างสรรค์
อุปสงค์การ เรียนรู้แฝง	นักท่องเที่ยวต้องการมีส่วนร่วม ($M = 4.22$) การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ($M = 4.31$) แลกเปลี่ยนกับคนท้องถิ่น ($M = 4.35$)	นักท่องเที่ยวมีการศึกษาสูง (ร้อยละ 85.00) วัยทำงาน (ร้อยละ 58.00)
ปัจจัยเชิง โครงสร้าง	การทำงานแบบแยกส่วน ขาดแผนแม่บทร่วม ขาดระบบส่งเสริมสนับสนุน ณ จุดเดียว การกระจายผลประโยชน์ไม่เป็นธรรม ชุมชนขาดการมีส่วนร่วม วิกฤตการสูญหายของภูมิปัญญา	ปัญหาธรรมชาติป่า การประสานงาน ระหว่างหน่วยงานขาดประสิทธิภาพ โครงสร้างตลาดเอื้อนายทุน/ตัวกลาง ขาดกลไกแบ่งปันผลประโยชน์โปร่งใส ชุมชนขาดอำนาจต่อรอง ขาดแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ คนรุ่นใหม่ไม่ สนใจสืบทอด

จากตารางที่ 2 พบว่า ด้านอุปสงค์ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีการศึกษาสูง (ร้อยละ 85.00) อยู่ในวัยทำงาน (ร้อยละ 58.00) และมีความต้องการเรียนรู้เชิงลึก ($M = 4.31$) ด้านอุปทาน พบข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน (ขนส่งสาธารณะ $M = 4.55$) การขาดกิจกรรมยามค่ำคืน ($M = 4.45$) และการนำเสนอข้อมูลที่ยังขาดความลึกซึ้ง ($M = 3.42$) ด้านการจัดการ พบปัญหาการทำงานแบบแยกส่วน การกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรม และวิกฤตการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่วนที่ 2 การพัฒนากรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สำหรับการพัฒนามรดกโลก สู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและศักยภาพที่วิเคราะห์ได้ในส่วนที่ 1 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และพัฒนากรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้าง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ซึ่งเป็นข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ที่มุ่งสร้างผลลัพธ์สุทธิทางบวก เพื่อเป็นแนวทางในการพลิกโฉมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กรอบแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากข้อมูลเชิงปริมาณที่ชี้ว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญสูงสุดกับความโปร่งใสในการจัดการ ($M = 4.61$) และปรัชญาการฟื้นฟู ($M = 4.52$) โดยกรอบแนวคิดประกอบด้วย 4 เสาหลัก (Pillars) ที่ต้องดำเนินการอย่างบูรณาการ ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปกรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้าง

เสาหลัก เชิงพื้นที่สร้าง	แนวทางหลัก	วัตถุประสงค์	แนวทางการบริหารจัดการ ท่องเที่ยวแบบบูรณาการ
ธรรมาภิบาล แบบมีส่วนร่วม	สร้างความโปร่งใส ไว้วางใจ กำกับดูแล เชิงระบบ	การทำงานแบบมีส่วนร่วม ซัดความขัดแย้ง ด้านผลประโยชน์	คณะทำงานหรือองค์กรกลาง กำหนดมาตรฐานความยั่งยืน ปฏิรูปกระเปียบอนุรักษ์ ที่ยืดหยุ่น
การออกแบบ ประสบการณ์	เปลี่ยนจากชมผู้ ลงมือทำ และไตร่ตรอง	ยกระดับคุณค่า ประสบการณ์ เพื่อเพิ่มระยะเวลาการพำนัก	พัฒนาเส้นทางการเรียนรู้ (เส้นทางอาหาร) ใช้ AR/VR เชิงโต้ตอบ ออกแบบกิจกรรมตามวงจร การเรียนรู้
การสืบทอดและฟื้นฟู คตินมรดกมีชีวิต	ทำให้ภูมิปัญญา ดั้งเดิมมีคุณค่าทาง เศรษฐกิจ	แก้ปัญหาค่าความเสี่ยงต่อ การสูญสิ้นหรือการสูญเสีย หายของภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความภาคภูมิใจ	สนับสนุนศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน พัฒนานักเล่าเรื่อง ท้องถิ่น ทำการตลาดเชิงคุณค่า สำหรับงานหัตถศิลป์
เศรษฐกิจเชิง สร้างสรรค์สุทธิ	สร้างผลตอบแทนที่ สมดุลและกระจาย อย่างเป็นธรรม	แก้ปัญห้อัตรากาเข้าพักต่ำ และการรั่วไหลทางเศรษฐกิจ	พัฒนาระบบสัญญาณอัจฉริยะ เศรษฐกิจภาคกลางคืน เชิงสร้างสรรค์ กลไกแบ่งปันผลประโยชน์ โปร่งใส

จากตารางที่ 3 พบว่า ธรรมชาติของกรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้างวางอยู่บนความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงของ 4 เสาหลัก โดยมีธรรมาภิบาลแบบมีส่วนร่วม (เสาหลักที่ 1) ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงสถาบัน

ที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อน การออกแบบประสบการณ์เชิงเปลี่ยนผ่าน (เสาหลักที่ 2) ซึ่งเป็นตัวเร่งกลยุทธิ์ ในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ให้แก่การสืบทอดมรดกมีชีวิต (เสาหลักที่ 3) การบูรณาการ ของเสาหลักที่ 2 และ 3 จะนำไปสู่ผลลัพธ์สูงสุด คือ เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์สุทธิ (เสาหลักที่ 4) เพื่อแก้ไขปัญหาภาวะเมืองฟักสิ้นและการรั่วไหลทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม

ส่วนที่ 3 ผลการศึกษาศักยภาพและความพร้อมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจากเมืองฟักสิ้นสู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4 กลุ่ม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และผู้ประกอบการรุ่นใหม่ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ทุกกลุ่มเห็นพ้อง ถึงศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต และการมีอยู่ของตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ (อุปสงค์) แต่การขับเคลื่อนถูกยับยั้งด้วยจุดอ่อนร่วมเชิงโครงสร้าง ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปศักยภาพและความพร้อมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	จุดแข็ง/ศักยภาพ	จุดอ่อน/ประเด็นที่ต้องพัฒนา
ภาครัฐ	นโยบายสนับสนุน รับรู้ปัญหาการทำงาน แบบแยกส่วน แบรนด่มรดกโลกแข็งแกร่ง	ขาดกลไกบูรณาการ (ศูนย์บัญชาการ แบบเบ็ดเสร็จ) กฎระเบียบเข้มงวด งบประมาณไม่เน้นการพัฒนามนุษย์/ เนื้อหา
ภาคเอกชน	เข้าใจตลาด (อาหารและเรื่องเล่า) พร้อมปรับตัว เห็นโอกาสเศรษฐกิจ ภาคกลางคืน	ได้รับผลกระทบ (การท่องเที่ยววันเดียว และสงครามราคา) ขาดโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุน
ชุมชน	มีมรดกมีชีวิต ต้องการถ่ายทอด ต้องการมีส่วนร่วม	ขาดทักษะตลาด/ดิจิทัล ขาดกลไกมีส่วน ร่วมจริง การมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ ขาดอำนาจต่อรอง วิกฤตสุขภาพ ภูมิปัญญา
ผู้ประกอบการรุ่นใหม่	มีความคิดสร้างสรรค์/นวัตกรรม เข้าใจ ตลาดกลุ่มคนรุ่นใหม่ ต้องการสร้างแบรนดใหม่	ขาดระบบนิเวศสนับสนุน (ศูนย์กลาง สร้างสรรค์) ขาดการเข้าถึงทุนและข้อมูล

จากตารางที่ 4 พบว่า ทุกกลุ่มมีจุดแข็งร่วมกันด้านทุนทางวัฒนธรรมและความตื่นตัว ต่อโอกาสทางการตลาด ขณะที่จุดอ่อนร่วมกัน คือ การขาดกลไกเชิงสถาบันที่บูรณาการ โครงสร้างพื้นฐานที่ไม่เอื้อต่อการพักค้าง และการขาดระบบแบ่งปันผลประโยชน์ที่โปร่งใส

ส่วนที่ 4 ผลการนำเสนอแนวทางการพัฒนาเชิงปฏิบัติและตัวชี้วัดความสำเร็จ ในการพลิกโฉมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้เป็นจุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเชิงปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับ 4 เสาหลักของกรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้าง พร้อมตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPIs) ที่เน้นการวัดผลลัพธ์สุทธิทางบวก แทนตัวชี้วัดเชิงปริมาณแบบเดิม แนวทางปฏิบัติสำคัญที่ต้องดำเนินการเร่งด่วน ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 สรุปแนวทางการพัฒนาและตัวชี้วัดความสำเร็จ

เสาหลัก เชิงพื้นที่สร้าง	แนวทางการ พัฒนาเชิงปฏิบัติ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ เชิงพื้นที่สร้าง	หน่วยงานรับผิดชอบ หลัก
ธรรมาภิบาล แบบมีส่วนร่วม	จัดตั้งศูนย์บัญชาการ	1. ร้อยละของรายได้ท่องเที่ยว	ศูนย์บัญชาการแบบ
	แบบเบ็ดเสร็จเพื่อเป็นกลไกกลาง	ที่ถูกจัดสรรเข้ากลไกทางการเงิน	เบ็ดเสร็จ
	นำเกณฑ์การท่องเที่ยว	เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา	จังหวัด
	อย่างยั่งยืนโลกมาใช้	อย่างยั่งยืน	พระนครศรีอยุธยา
	เป็นมาตรฐาน	2. ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน	กรมศิลปากร
	สร้างกระบวนหรายนโยบาย	ในศูนย์อำนวยการบริหารจัดการ	
การออกแบบ ประสบการณ์	(Policy Sandbox)	มรดกโลกแบบครบวงจร	
	พัฒนาเส้นทางการเรียนรู้	3. คะแนนเฉลี่ยความลึกซึ้ง	องค์การบริหารการ
	(เช่น เส้นทางอาหาร)	ในการสื่อสารคุณค่าโดดเด่น	พัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อ
	บูรณาการเทคโนโลยี ARVR	สากล	การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
	ในการเล่าเรื่อง	4. จำนวนและคุณภาพของ	(องค์การมหาชน) (อพท.)
	ออกแบบกิจกรรมตามวงจร	กิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่สร้าง	การท่องเที่ยวแห่ง
การสืบทอดและ ฟื้นคืนมรดกมี ชีวิต	การเรียนรู้	การเรียนรู้เชิงลึก	ประเทศไทย (ททท.)
			ภาคเอกชน
			ภาควิชาการ
	สร้างกลไกแบ่งปันผลประโยชน์ที่	5. สัดส่วนรายได้จากการ	วิสาหกิจชุมชน
	เป็นธรรม	ท่องเที่ยวที่ไหลเวียนสู่ชุมชน	องค์กรปกครองส่วน
	สนับสนุนศูนย์การเรียนรู้	ท้องถิ่นโดยตรง	ท้องถิ่น
ของชุมชน		6. อัตราการเพิ่มขึ้นของผู้สืบทอด	ภาควิชาการ
	พัฒนาศักยภาพนักเล่าเรื่อง	องค์ความรู้ดั้งเดิมในกลุ่มอายุ	
	ท้องถิ่น	ต่ำกว่า 30 ปี	

ตารางที่ 5 (ต่อ)

เสาหลัก	แนวทางการ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	หน่วยงานรับผิดชอบ
เชิงพื้นที่สร้าง	พัฒนาเชิงปฏิบัติ	เชิงพื้นที่สร้าง	หลัก
เศรษฐกิจเชิง	ลงทุนในระบบสัญจรอัจฉริยะ	7. ลดส่วนนักท่องเที่ยวที่เดินทาง	ภาคเอกชน
สร้างสรรค์สุทธิ	พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์	ไป-กลับภายในวันเดียว	ศูนย์บัญชาการแบบ
	ยามค้าคืน	อัตราการเข้าพักค้างคืนของ	เบ็ดเสร็จ
	ขยายเวลาการท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยว	จังหวัด
			พระนครศรีอยุธยา

จากตารางที่ 5 พบว่า แนวทางปฏิบัติเชื่อมโยงกับ 4 เสาหลักของกรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้าง โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จ 7 ตัว ครอบคลุมทั้งด้านธรรมาภิบาล (KPI 1-2) ด้านประสบการณ์ (KPI 3-4) ด้านมรดกมีชีวิต (KPI 5-6) และด้านเศรษฐกิจ (KPI 7)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเผชิญภาวะเมืองพักสั้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยนักท่องเที่ยวร้อยละ 75.00 เดินทางแบบไปเช้า-เย็นกลับและมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Butler (2006) ที่ชี้ว่าแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ยกระดับคุณค่าประสบการณ์จะเข้าสู่ภาวะชะงักงัน นอกจากนี้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวยังสอดคล้องกับปัญหาในเมืองมรดกโลกหลายแห่งที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงมวลชน จนนำไปสู่การรื้อไหลทางเศรษฐกิจและการกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรม (Calvi & Moretti, 2020) อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมพบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มพักค้างคืนมีความต้องการเรียนรู้เชิงลึกและมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .05$) ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางสากลที่นักท่องเที่ยวยุคใหม่เปลี่ยนจากการเยี่ยมชมทางกายภาพสู่การแสวงหาการเรียนรู้และการร่วมสร้างความหมาย (Richards, 2018) และสนับสนุนแนวคิดของ Smith (2021) ที่ว่าการเป็นจุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ คือ กุญแจสำคัญในการเพิ่มระยะเวลาพำนักร

เมื่ออธิบายเชิงเหตุผลเชิงลึก ปัญหาเมืองพักสั้นของอยุธยาไม่ได้เกิดจากการขาดแคลนต้นทุนทางวัฒนธรรม แต่เกิดจากกลไกเชิงสถาบันที่ขาดประสิทธิภาพ ข้อมูลเชิงคุณภาพชี้ชัดว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มมีข้อจำกัดร่วมกันด้านการทำงานแบบแยกส่วน โครงสร้างพื้นฐานไม่เอื้ออำนวย และข้อจำกัดด้านกฎระเบียบการอนุรักษ์ (Timothy, 2018) สิ่งเหล่านี้นำไปสู่วิกฤตการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงพัฒนากรอบแนวคิดการพัฒนาที่ต้องอาศัยการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่สร้าง ซึ่งก้าวข้ามการแก้ปัญหาแบบลดผลกระทบ สู่การสร้างผลลัพธ์เชิงบวกสุทธิแก่ระบบนิเวศการท่องเที่ยว (Bellato et al., 2023) โดยใช้แนวคิดทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

(Freeman, 1984) เป็นฐานในการออกแบบ 4 เสาหลัก ได้แก่ ธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม การออกแบบประสบการณ์เชิงเปลี่ยนผ่าน การสืบทอดมรดกมีชีวิต และเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเชื่อมโยงมิติอุปสงค์และอุปทานเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

ในส่วนของนโยบายเชิงนโยบายการพลิกโฉมอยุธยาสู่จุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการพื้นที่แบบถอนรากถอนโคน โดยรัฐต้องจัดตั้งศูนย์บัญชาการแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อหลายข้อจำกัดการทำงานที่ซ้ำซ้อน ควบคู่กับการพัฒนาระบบสัญจรอัจฉริยะและการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ยามค่ำคืน เพื่อกระตุ้นการพักค้างและกระจายรายได้ (Dredge, 2022) นอกจากนี้ ควรปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดความสำเร็จจากการนับจำนวนนักท่องเที่ยว ไปสู่การวัดผลลัพธ์สุทธิทางบวกเช่น อัตราการจัดสรรรายได้กลับคืนสู่ชุมชน และระดับการอยู่รอดของมรดกมีชีวิต เพื่อให้เกิดการเติบโตเชิงคุณภาพที่แท้จริง

งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดที่ควรคำนึงถึง 2 ประการ ได้แก่ 1) ข้อจำกัดด้านระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวกจากแหล่งท่องเที่ยวกระแสหลัก ทำให้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางด้วยตนเอง ซึ่งอาจไม่สะท้อนพฤติกรรมของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางผ่านบริษัทนำเที่ยว ได้อย่างครบถ้วน และ 2) ข้อจำกัดด้านบริบทพื้นที่ งานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะบริบทของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีข้อจำกัดด้านกฎหมายการอนุรักษ์มรดกโลกที่เข้มงวด การนำกรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้างที่พัฒนาขึ้นไปประยุกต์ใช้กับเมืองท่องเที่ยวประเภทอื่น อาจต้องปรับบริบทให้สอดคล้องกับโครงสร้างเชิงสถาบันของพื้นที่นั้น ๆ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การปรับโครงสร้างธรรมชาติแบบบูรณาการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ควรเร่งจัดตั้งศูนย์บัญชาการแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการบูรณาการแผนงาน งบประมาณ และหลายข้อจำกัดด้านกฎระเบียบที่ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงานอนุรักษ์และหน่วยงานพัฒนาการท่องเที่ยว

2. การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ยามค่ำคืน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับภาคเอกชนและเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ควรส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวหลังพระอาทิตย์ตก เช่น การประดับไฟโบราณสถาน การแสดงศิลปวัฒนธรรม และถนนคนเดิน เพื่อเป็นตัวเร่งให้เกิดการตัดสินใจพักค้างคืน

3. การยกระดับประสบการณ์และการสืบทอดมรดกมีชีวิต กรมศิลปากร ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และชุมชน ควรผ่อนปรนระเบียบพื้นที่บางส่วนเพื่อพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ชุมชนเป็นเจ้าของโดยจัดสรรงบประมาณสนับสนุนปราชญ์ชาวบ้าน

ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการควบคู่กับการนำเทคโนโลยี AR/VR มาช่วยสื่อความหมายประวัติศาสตร์เชิงลึก

4. การพัฒนาระบบสัญจรเชื่อมโยง สำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะอัจฉริยะ เช่น รถบัสพลังงานไฟฟ้า (EV Bus) ที่มีเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างสถานีรถไฟ ที่พัก และแหล่งท่องเที่ยวหลัก เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเดินทางด้วยตนเองที่มีแนวโน้มพักค้างคืนสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ควรนำกรอบแนวคิดเชิงพื้นที่สร้างและตัวชี้วัดความสำเร็จที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยนี้ ไปทดลองปฏิบัติจริงในพื้นที่นำร่องของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์และปรับปรุงกลไกการแบ่งปันผลประโยชน์สู่ชุมชนให้เป็นรูปธรรม

2. การขยายกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว ควรศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมและความต้องการระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางด้วยตนเอง และกลุ่มที่เดินทางผ่านบริษัทนำเที่ยว รวมถึงการเจาะลึกความแตกต่างระหว่างนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อให้ออกแบบกลยุทธ์การตลาดได้แม่นยำยิ่งขึ้น

3. การประยุกต์ใช้กับเมืองมรดกโลกอื่น ควรนำกรอบแนวคิดนี้ไปทดสอบกับแหล่งมรดกโลกแห่งอื่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น หลวงพระบาง หรือสุโขทัย เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางบริบท และยืนยันความตรงเชิงโครงสร้างของกรอบแนวคิดในระดับสากล

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). *สถิติการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2565*. สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- Bellato, L., Frantzeskaki, N., & Nygaard, C. A. (2023). Regenerative tourism: A conceptual framework leveraging theory and practice. *Tourism Geographies*, 25(4), 1026–1046. <https://doi.org/10.1080/14616688.2022.2044376>
- Butler, R. W. (2006). *The tourism area life cycle: Applications and modifications*. Channel View Publications.
- Calvi, L., & Moretti, S. (2020). *Economic leakage in tourism: A framework for analysis*. Routledge.
- Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). John Wiley & Sons.

- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. SAGE.
- Dredge, D. (2022). *Regenerative tourism and destination stewardship*. *Tourism Geographies*, 24(1), 15–33. <https://doi.org/10.1108/JTF-01-2022-0015>
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.
- Grand View Research. (2025). *Heritage tourism market size, share & trends analysis report by type (cultural, natural), by age group (below 20, 20–30, 31–40, 41–50, above 50), by region, and segment forecasts, 2025 – 2030*.
<https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/heritage-tourism-market-report>
- Richards, G. (2018). Cultural tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 12–21.
- Smith, L. (2021). *Emotional heritage: Visitor engagement at museums and heritage sites*. Routledge.
- Timothy, D. J. (2018). *Cultural heritage and tourism: An introduction* (2nd ed.). Channel View Publications.
- UNESCO World Heritage Centre. (2023). *Historic City of Ayutthaya*. <https://whc.unesco.org/en/list/576/>